EKONOMSKI PANEL / ECONOMIC PANEL
Prof. dr. Nedim ČAUŠEVIĆ, dopisni član BANU-a / Prof. Ph.D. Nedim ČAUŠEVIĆ, corresponding member of BANU

OBRAZOVANJE, KAO KIBERNETIČKA MAŠINA

Sažetak: Zemlje u tranziciji, kao što je i Bosni i Hercegovini su suočene s velikim pritiskom iz okruženja kada je u pitanju tržište rada. Potreba za ustrojem obrazovnog sistema, kao ulaza u proces realizacije očekivanja i zahtjeva tržišta rada se mijenja faktički na dnevnom nivou. Nikad više obrazovnih institucija u Bosni i Hercegovini i nikada manje znanja su naša realnost. Je li u pitanju osmišljenja strategija razaranja jednog društva, a samim time i države vrijeme će pokazati. S obzirom na to da je obrazovanje jedan od temelja zrelog i jakog akademskog društva, na obrazovanje ne treba gledati isključivo samo kao proces sticanja znanja i vještina u struci ili pripremu za rad. Toliko privatnih obrazovnih institucija od osnovnog, srednje pa sve do visokog obrazovanja u državi koja ima oko tri miliona stanovnika postavlja se pitanje kvaliteta svih tih obrazovnih ishoda. Danas u Bosni i Hercegovini svaka ulica ima neku obrazovnu instituciju, a paralelno s time broj ne zaposlenih osoba, kao broj osoba koje žele napustile državu?! Logično pitanje se postavlja a koga onda mi školujemo i obrazuje sve te kadrove?

Ključne riječi: *obrazovanje, kibernetički pristup, kibernetička mašina, akademski zrele osobe, država, društvo*

EDUCATION AS A CYBERNETIC MACHINE

Abstract*:* Countries in transition, such as Bosnia and Herzegovina, are faced with great pressure from the environment when it comes to the labor market. The need for the organization of the educational system, as an input to the process of realizing the expectations and demands of the labor market, is changing daily. Never more educational institutions in Bosnia and Herzegovina and never less knowledge are our reality. Time will tell whether it is a question of devising strategies for the destruction of a society, and thus the state. Given that education is one of the foundations of a mature and strong academic society, education should not be seen exclusively as a process of acquiring knowledge and skills in a profession or preparation for work. With so many private educational institutions from primary, and secondary to higher education in a country with a population of around three million, the question arises of the quality of all these educational outcomes. Today in Bosnia and Herzegovina, every street has an educational institution, and parallel to that, the number of unemployed people, like the number of people who want to leave the country?! The logical question is, who are we training and educating all these personnel?

Key words: *education, cybernetic approach, cybernetic machine, academically mature persons, state, society*

Pitanje institucionalne autonomije i osiguranja kvaliteta jedan su od najvažnijih zahtjeva koji se postavljaju pred ustanove obrazovanja u Bosni i Hercegovini, a u toku aktuelne reforme obrazovnog sistema. Mnogo toga je već rečeno u posljednje vrijeme kada se govori o alatima za ostvarenje tog zahtjeva kao najvažnijeg preduslova za uključivanje obrazovanja u horizont europskog, ali internacionalnog edukativnog prostora. Ono što je dobro jeste činjenica da je Bosna i Hercegovina sama sebe u određenoj mjeri definisala u odnosu na proširivanje *Europske Unije* (EU). Ta referentna tačka osigurava realnu, ali i ambicioznu perspektivu za posmatranje budućeg političkog i ekonomskog razvoja društva, ali i države. U tom smislu, BiH ide putem kojim su već prošle druge zemlje regiona jugoistočne Europe (*South East Europe*, SEE), konkretno Bugarska, Rumunija, Slovenija i Hrvatska koje su članice EU. Jedan od ključnih uslova za to da zemlja postane članica EU je postojanje tržišne ekonomije koja je konkurentna, jasno definisana, standardizirana i kao takva prepoznata unutar tržišta EU. Obrazovanje, a posebno visoko obrazovanje, kroz istraživanje i razvoj ekonomskih ishoda definitivno može da doprinose ekonomskom rastu i konkurentnosti, osiguravajući visoko stručne diplomirane kadrove, spremne da preuzmu svoju ulogu u veoma zahtjevnoj privredi i demokratskom društvu. Upravo tako da stvarajući, prenose i prilagođavaju stečeno znanje u realan sektor i obratno.

Ta interakcija između realnog sektora i obrazovanja je u zadnjih nekoliko godina u Bosni i Hercegovini imalo za rezultat više koncepata, pristupa i sistema upravljanja od kojih je jedan od najprihvaćenijih postao sistem upravljanja kvalitetom. O potrebi i prednostima uključivanja obrazovnih institucija u razvoj realnog sektora i obratno već je dosta toga napisano. Međutim, postavlja se pitanje šta neka organizacija iz realnog sektora stvarno dobija, odnosno kakve koristi postiže angažovanjem nosilaca znanja, i šta obrazovanje dobija provođenjem praksi do sada nije izmjereno? Osim što pruža savjetodavne usluge, koncept obrazovanja ima i ostale obaveze koje se ogledaju kroz druge oblike služenja širokoj društvenoj zajednici. Štaviše, prihvaćenost kvalifikacija neke zemlje u inostranstvu, kao i koliko će se stranim studentima neka obrazovna institucija činiti privlačnim mjestom za školovanje i/ili studiranje, također zavisiti o povjerenju u kvalitet obrazovanja, kao i od pouzdanosti načina na koji se potvrđuju njihova postignuća. Naravno da svi ovi razlozi podrazumijevaju potrebu za uspostavom tzv. „nacionalnog sistema za osiguravanje kvaliteta“ u koji svi sudionici mogu imati povjerenja. Upravo iz tog razloga

poznata činjenica potvrđuje stav da kako se znanje povećava, pojedine metode se dokazuju pouzdanije nego neke druge, tako da smo prihvatili stav da su naučne metode postale standardi za nauku. To uključuje korištenje mnogo više od samog pažljivog posmatranja, eksperimente, mjerenja, matematiku, i ponavljanje. Da bi se uzeo u razmatranje s naučnog stanovišta, bilo koji objekt posmatranja mora biti podvrgnut ponovljenim testiranjima od strane nezavisnih posmatrača i to više puta pirje konačnog stava obrazovne elite. Korištenje naučnih metoda za dostizanje novih otkrića se i ljudi koji rade ta istraživanja su sve više izvrgnuti stalno dokazivanju dokazanog i zahtjevima da se već dokazane metode iznova dokazuju. Razlog leži u činjenici da sve više imamo teoretičara, a sve manje praktikanata na obrazovnom tržištu. Na samom početku nastajanja BiH, kakva je ona danas (s dva entiteta i Brčko distriktom) obrazovna elita našla se u proturječnom odnosu s društvenom zajednicom, ali i cijelim političkim uređenjem u okviru vremenu u kojem se i razvijala. Iz same prirode tog odnosa koji je bio bremenit historijskim sukobima, s vremenom se pokušava uspostaviti princip autonomije, kao esencijalni postulat funkcionisanja. Sve vrijeme se previše pažnje poklanjalo birokratskim promjenama unutar obrazovnih institucija, a nedovoljno izmjenama nastavnog plana i programa i predavačke prakse.

Obrazovni sistem zahtjeva da mu se hitno posveti pažnja, kako bi se osigurala adekvatna ravnoteža između preuzimanja odgovornosti i autonomije. Svjedoci smo da je izostala posebna pažnja podrške za mlade istraživače i njihovom statusu unutar samog obrazovnog sistema, procesa istraživanja i razvoja. Zahtjevi savremenog obrazovnog svijeta, posebno kad je u pitanju pružanje edukativnih, naučno istraživačkih i obrazovnih usluga, postaju imperativ tipa biti ili ne biti. Kvaliteta je već odavno postala neophodan uslov opstanka u sve oštrijim uslovima globalnog tržišta rada. Činjenica da samo neki Univerziteti u BiH su uspjeli da djeluju na svjetskom nivou s namjerom da olakšaju međunarodnu razmjena studenata, naučno istraživačkih dostignuća i intelektualnih usluga, i razvijaju dvosmjernu saradnju u intelektualnom, naučnom, tehnološkom i ekonomskom području. Osnovni nedostatak ogleda se u statičnosti postavljenih normi, koje se veoma teško mijenjaju i prilagođavaju u odnosu na promijenjene, političke, ekonomske i društvene zahtjeve. Odatle, standardi gotovo uvijek zaostaju za potrebama, tako da obrazovne institucije nisu stimulisane da se prilagode novim okolnostima, uključe nova saznanja u pojedinim oblastima, odnosno da povećaju svoj kvalitet a time i kredibilitet. U osnovi realizacije svakog procesa, pa tako i realizacije obrazovnih aktivnosti dizajniranje takvog procesa je veoma indikativna a koji ima za cilj dati konkretan – vrlo definisan (a ne slučajni) „ishod“. Taj i takav ishod mora biti apsolutno usaglašen sa željama, potrebama i konkretnim zahtjevima direktnih i indirektnih korisnika, tj. zahtjeva tržišta rada.

U principu, u osnovi je razumijevanje potreba tržišta rada, a potom primjena metodologije koja nam omogućava kvalitetno definisanaje i dizajniranje obrazovnih ishoda. Pri toj interakciji se ne smije zaboraviti da su svi procesi dio jednog jedinstvenog sistema upravljanja u čijoj je osnovi obrazovna strategija društvene zajednice i politika koju utvrđuje samo društvo, ali i okruženje. Za sve ukupni „proces", a potom za svaki naznačeni „pod-proces" i njegov dekomponovani dio, do jediničnog procesa, treba imati na umu potrebe tržišta rada kroz zahtjeve za ulaz, mehanizme, pravila i izlaze iz procesa kao i očekivane obrazovne ishode. Pored svega navedenog, za svaki „pod-proces" treba unaprijed znati očekivanu verifikaciju i validaciju kontrole u obrazovnom procesu, koje trebaju biti primjerene konkretnoj situaciji. Vrlo važno je razumijeti da se kao „ulaz u obrazovne procese" moraju identifikovati svi podaci koji utiču ili bi mogli da utiču na društveni-akademski dizajn, provođenjem procesa projektovanja i realizaciju „obrazovnih ishoda", te koji olakšavaju efikasno i efektivno funkcionisanje. Sve ove vanjske potrebe postaju zahtjevi, a ti zahtjevi su očekivanja u kombinaciji s onim unutrašnjim očekivanjima društva. Upravo ova interakcije daje obrise jedne kibernetičke mašinerije koja je programirana i dizajnirana tako da radi kontinuirano i to tako da se stalo dopunjuje i mijenja.

Mašina koja je dizajnirana kao jedan mozaik ideja o Opštim zakonitostima procesa upravljanja i komunikacije unutar obrazovnog sistema, neovisno o njihovoj prirodi.

Da možete uništiti državu kroz obrazovanje? Kako?

Napravi što više takvih obrazovnih institucija koje nisu sposobne da samostalno funkcionišu, bez kontrole i jasnih indikatora obrazovnih ishoda.

Obrazovna zajednica podrazumijeva da je njeno rukovodstvo svjesno da svojim autoritetom ima sposobnost organizovanja i rada u akademskom sistemu sa svim pratećim indikatorima kvaliteta. Kada jedno društvo ima puno bezvrijednih obrazovnih institucija, akademija, fakulteta, univerziteta a bez jasno diefnisanih kriterija i indikatora kvaliteta, onda ono postaje bezvrijedno i kao takvo neprepoznatljivo i beskorisno u okruženju. Bosna i Hercegovina je suočena s hiperprodukcijom obrazovnog kadra za rezultat ima devalvaciju znanja, a samim time i ugleda gdje, drugim riječima, akademska zajednica gubi svoj kredibilitet, a samim time i svoju primarnu svrhu.

Kreiraj takvu atmosferu, takav ambijent da obrazovni autoriteti samo očekuju da budu plaćeni za ono što znaju, a ne za ono što rade, koristeći ili zloupotrebljavajući svoju titulu:

Moramo znati da je velika greška misliti da će neko biti plaćen za ono što zna! Plaćen je za ono što radi ili za ono kako utiče na druge da nešto urade, a to je zapravo ono što se očekuje od akademskih zrelih osoba. Stečeno znanje je zapravo jedina dugoročna garancija uspjeha nekog društva i same države. Pa ipak, često ga uzimamo zdravo za gotovo. Mislimo kako je dovoljno samo povremeno nešto pročitati. Ili da se moramo pobrinuti za svoje kontinuirano usavršavanje, učenje i nadogradnju postojećeg znanja. Način kako funkcioniše obrazovni sistem vrijednosti može i mora se mijenjati, ali upravo znanje je ono koje nam uvijek može osigurati stručnu prednost. Živimo u doba kada podaci i informacije imaju posebnu vrijednost, a kontinuirana nadgradnja postojećeg znanja je zapravo tajna uspjeha.

Kreiraj takvu atmosferu, takav ambijent da obrazovni autoriteti žive u konstantnim strahu,

Znanje je uvijek rezultat isključivo životnog iskustava i sadrži norme i načela prema kojima se otvaraju mogućnosti procjene signala iz okoline. Ono (znanje) pomaže da se stiču neki novi pogledi i da smo sposobni da prepoznajemo šanse.. Na osnovu stečenog znanja, između ostalog, otvara se i mogućnosti da procjenjujemo i donosimo odluke. Te i takve odluke nam osiguravaju podlogu za našu viziju, daju krila, potiču kreativnost i ideje. Pomaže stvaranja dodane vrijednost. Zbog svega toga je bitno kojim znanjima raspolažu i pojedinci u našem okruženju, ali i sama zajednica kao cjelina. U zajednici se znanje odražava kroz dokumente i rutine, kroz pisane ili prešutne usvojene prakse i norme akademskog ponašanja. Moramo znati da akademski zrele osobe se plaše da će jedan od akademski obrazovanih osoba iz njegovog okruženja jednog dana preuzeti njegovo znanje, njegovu titulu, možda njegovu slavu. Takve osobe su na sigurnom putu da se taj strah i ostvari prije ili kasnije. Sposobna akademski zrela osoba kontinuirano uči svoje kolege i pušta ih da polako preuzimaju dio po dio obaveza. Samo ovakvim načinom akademski zrela osoba može biti na više mjesta i obraćati pažnju na više stvari istodobno. Akademski zrela osoba je zrela tek onda kada bude u stanju motivisati i angažovati ljude iz svog okruženja da nešto korisno obave za cijelo društvo ili zajednicu.

Kreiraj takvu atmosferu, takav ambijent da obrazovni autoriteti žive u nedostatku volje, mašte i želje (*letargija*),

Moramo znati da je "pozitivan stav" i „mašta“ dvije stvari potrebne za stvaranje planova s pomoću kojih zajednica može biti u stanju da efikasno realizuje svoju Viziju, misiju i vodi svoje akademski osviještene osobe. Ako su akademski zrele osobe uistinu akademski zrele, onda one nemaju potrebu da se reklamiraju svojom titulom, već svojim entuzijazmom, razumijevanjem, fer odnosom i poznavanjem svog posla. Akademski zrele osobe koje samo „naređuju“ možda mogu dobro funkcionisati samo u nekim ratnim, vojnim ili sličnim sredinama. U slučaju kada toga nema javlja se "Abulia". To je potpuni nedostatak motivacije i nedostatka volje ili inicijative za obavljanje bilo koje aktivnosti. U blagim slučajevima - u psihijatriji ili psihologiji - kaže se da postoji apatija, dok se u teškim slučajevima poremećaj naziva akinetički mutizam. Neki stručnjaci smatraju da je abulija sama po sebi bolest, dok drugi vjeruju da je to samo simptom druge tjelesne ili duševne bolesti. Koliko puta smo čuli: "On ne želi ništa, ne zanima ga, nema volje, ne može donositi bilo kakve odluke, ne može poduzimati radnje sa svrhom, a kamoli izvesti niz aktivnosti s određenim ciljem"?

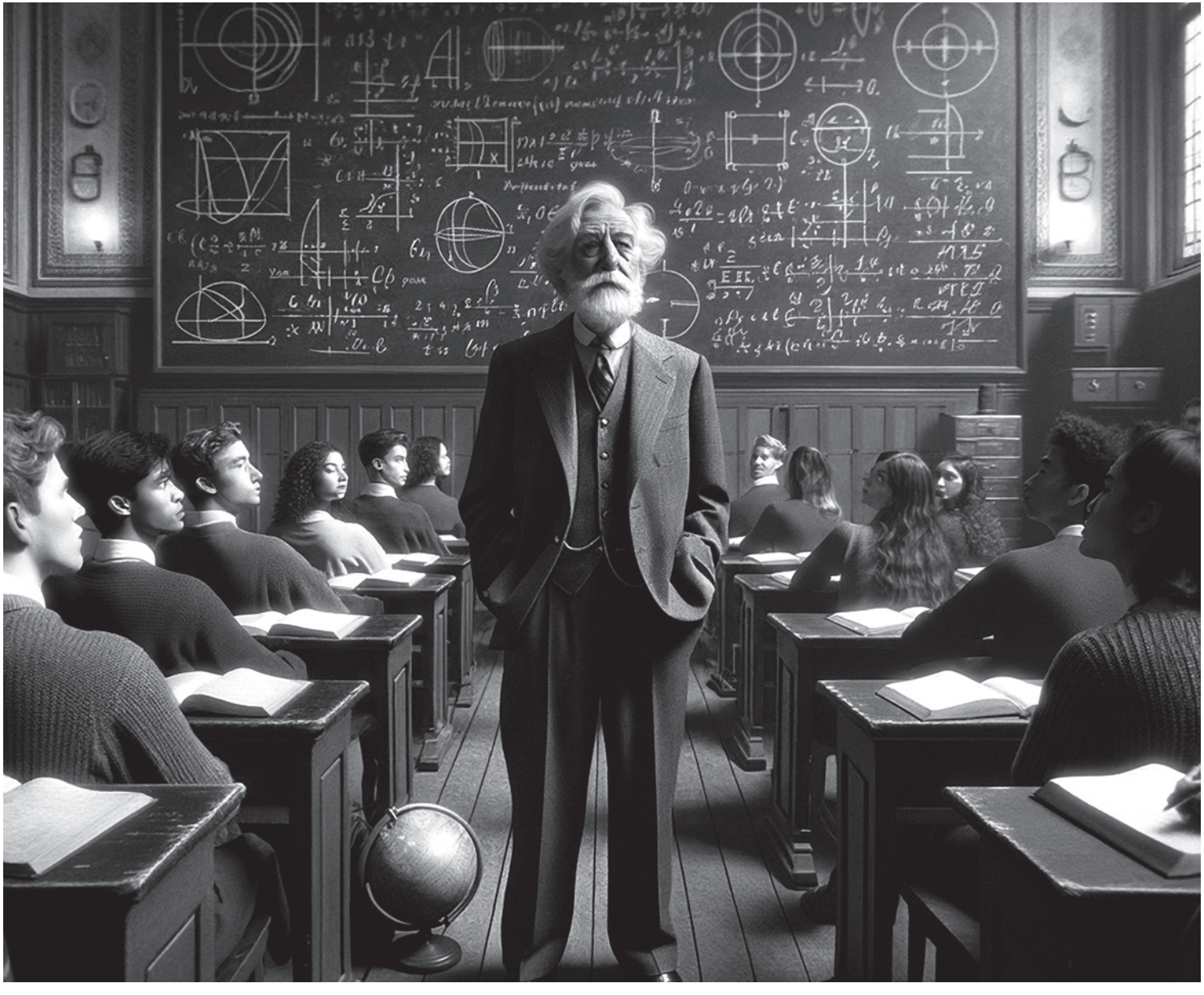
Osim toga, oni koji pate od apatije svjesni su da njihovo ponašanje donosi ozbiljne posljedice za zajednicu, a to stvara duboki osjećaj bespomoćnosti. To zauzvrat obeshrabruje više i stvara začarani krug koji je teško razbiti. Opasnost se javlja jer je to faktički "prelazna bolest"?! Motivacija je ključ uspjeha.

Kreiraj ambijent da obrazovni autoriteti postanu sebične, nelojalne i zle,

Moramo znati da akademski zrele osobe koje sebi prisvajaju sve zasluge za posao koji obavljaju mogu biti sigurne da će se s vremenom susresti s ignorisanjem od strane društva, sredine pa i same akademske zajednice. Ne smijemo zaboraviti da takve osobe, koje ne poštuju akademsku zajednicu, njen kodeks, njenu reputaciju, njeno ime žive i rade tu s nama..... ipak imaju svoj cilj!

Obično ciljevi takvih osoba su da nikada neće:

- Htjeti slušati i stvarno slušati,

ILUSTRACIJA: Kreirana je takva atmosferu, takav ambijent da obrazovni autoriteti žive u konstantnim strahu.

- Imati izražene dobre komunikacijske vještine,
- Aktivno doprinositi razvoju akademskih vještina,
- Neće željeti se prilagođavati stavovima akademske zajednice,
- Prihvatiti odluke i zaključke zajednice, itd.

Kada govorimo o akademski zrelim osobama, akademskim vođama ili akademski obrazovanim ljudima na čelu neke institucije, moramo biti svjesni da se može primijetiti velika inflacija akademski obrazovanih ljudi u zadnje vrijeme, a sve to zahvaljujući radu i sazrelim akademskim osobinama. Je li riječ o slučajnim propustima ili zlim namjerama s ciljem uništenja jedne Države, ipak ostaje otvoreno pitanje?! Naime, gotovo preko noći ljudi postaju visoko obrazovani eksperti u određenom području. Ali, iza njih ne stoji apsolutno ništa. Akademski zrela osoba se ne postaje preko noći i sve je stvar rada, principa, mentaliteta, odricanja. Tako onda na primjer zvuči čudno da jedna mala Država, kao što je BiH ima više „tzv“ političkih analitičara, makroekonomskih analitičara, vojnih analitičar, itd nego što ima profesora na fakultetima?! Naravno, da neke vanredne okolnosti i određena situacija može nekoga učiniti i "analitičarem". Biti akademski zrela osoba nije autonomna odluka pojedinca. Kada ste na nekoj poziciji – imate svoj karakter, rad, donosite odluke (i ispravne i pogrešne), a onda Vas zajednica ocjenjuje, podržava, gura ali ponekad i kažnjava. Tako se postaje ili ne postaje zrela akademska osoba. Za razliku od akademski obrazovanih osoba, akademski zrela osoba se više bavi razvojem i motivisanjem ljudi, izgradnjom Društva, izgradnjom sistema vrijednosti, nego suhim administrativnim procesima, usmjernih je na Viziju, zatim potiče donošenje odluka, a svoj uticaj ostvaruje kroz stručnost i lični autoritet-uzor. Teško je biti akademski zrela osoba u današnje vrijeme puno izazova, puno lažnih vijesti (fake news), dezinformacija, jer je u tome svemu teško biti prepoznat.

Ako nekoga zajednica prepoznaje, onda je očigledno da ta osoba ima “ono nešto”, a to nešto bi u biti moglo biti:

- predanost akademskoj zajednici,
- hrabrost,
- iskren interes za razvoj Društva,
- iskrena i otvorena saradnja,
- kulturološka osjetljivost,

Pri tome ne smijemo zaboraviti da nas tehnologija tjera da specifično djelujemo u specifičnim situacijama. Zapravo niko ne može živjeti na staroj slavi i odlukama koje je donio prije 10-20 ili 30-ak godina. Odlike „nove akademske generacije" ističu se u tome da oni koji koriste nove tehnologije su zapravo novi akademski lideri jer će brže i lakše za nešto zainteresirati ostatak Društva i sistema u cjelini. Ali i to sve pada u vodu, ako ne prepoznaju pozitivne stvari u svojoj akademskoj zajednici. U moderno doba mijenja se *modus operandi* sistema, ali akademski zrela osoba je uvijek lider i mora se prilagoditi promjenama. Takvi imaju kvalitet koje su imali i njihovi preci prije 100 godina, samo se vremena mijenjaju.

ILUSTRACIJA: Poređenje znanja jednog od profesora, njegovih postignuća, titula bez obzira koliko su ona značajna, s postignućima drugih ili drugačijih apsolutno nije potrebno.

Lijek

Počnimo planirati našu budućnost,

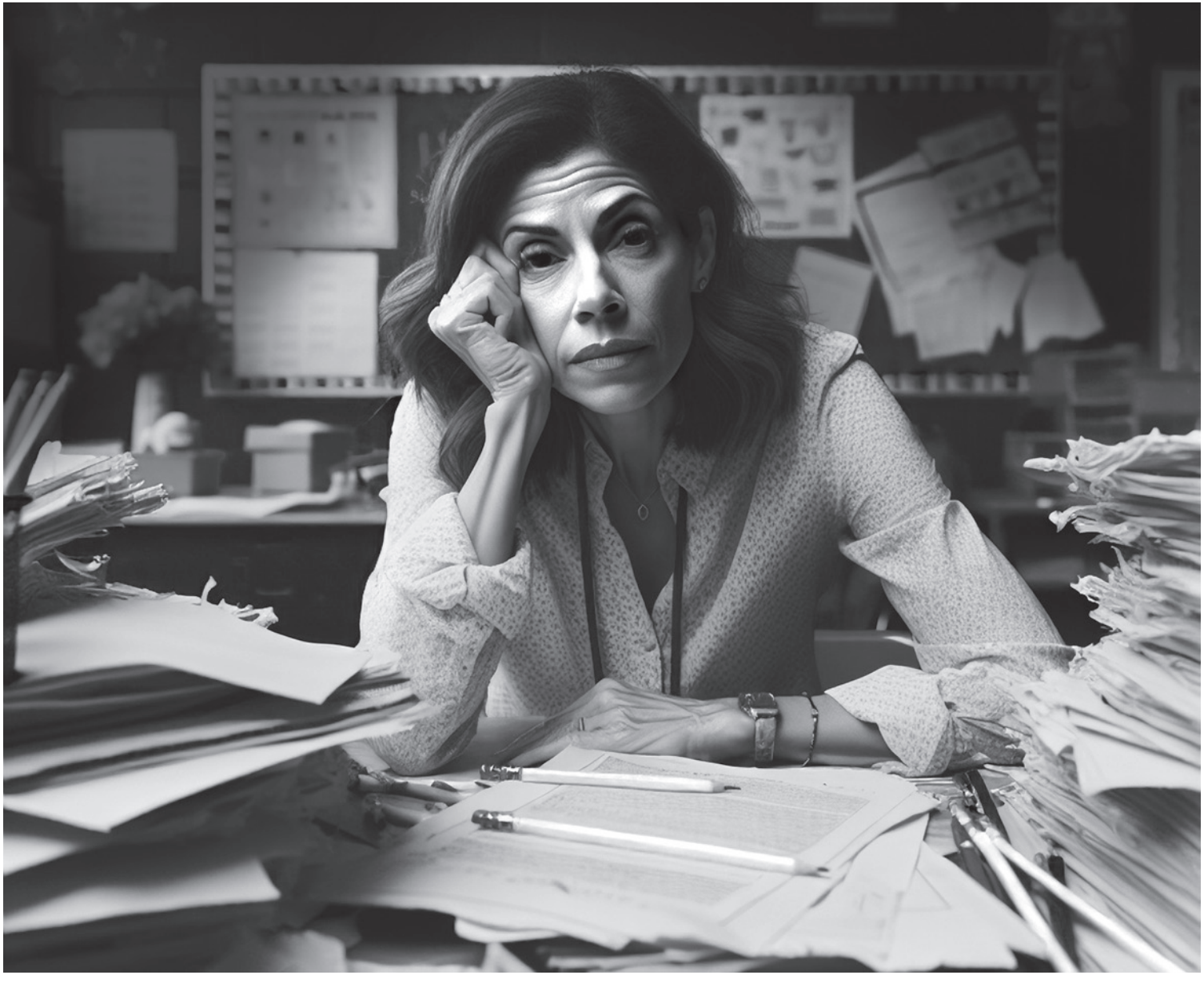
Prvo i najvažnije je odbaciti standardni model zasnovanog isključivo na novcu, latentnoj moći i trenutnoj slavi. Većina običnog ili prosječnog građanstva (bez obzira na stepen obrazovanja) izjednačavaju novac, moć i slavu s uspjehom, pa stoga i ne čudi da su u stalnoj (često bezuspješnoj) potrazi za barem jednom od ovih stavki. Ako ste i sami u lovu, imajte na umu da će vam uistinu rijetko neka od ovih stavki u život donijeti sreću i onaj akademski cilj o kojem stalno govorimo u ovoj knjizi. Cilj, tako da budete akademski zrela osoba?!

Riješimo se ličnog ega i taštine (fokus staviti interese Društva i akademske zajednice),

Kao drugo se nameće samo po sebi da poređenje vašeg znanja, postignuća, titula bez obzira koliko su ona značajna, s postignućima drugih ili drugačijih Vama apsolutno nije potrebno. S vremenom ćete uvidjeti da uvijek, ali baš uvijek postoji tamo neko ko je postigao veće uspjehe od vas. Upravo iz tog razloga posmatranje sebe i ono što ste vi napravili, bez ikakve potrebe da se upoređuje s ostalim. Naravno, budite zadovoljni napravljenim i težite sve većim i većim ličnim ciljevima, ali ciljevima koje će opravdati Vaše zahtjeve i Vaša očekivanja. Normalno je kod svakoga od nas postoji neki ideali, neki uzori, ali mi smo zapravo unikatni tako da je naš cilj, je uvijek isključivo samo naš...

Idemo prihvatiti realnost onakvom kakva ona jeste (odgovornost)!

Kao treće - nikada se nećemo fokusirati samo i isključivo na poslovnu karijeru (to je zamka)! Pored poslovne karijere, svako od nas ima i svoj neki privatni život. S toga, moramo realno i produktivnije pokušati vidjeti sebe kao potpunu i kompletnu osobu. Ne smijemo zaboraviti da je svako od nas jedinstven na svoj način, a što dovodi do nepobitne činjenice da zapravo niko nije uspješniji od nas samih u našem vremenu i našim okolnostima.

ILUSTRACIJA: Potrebno je riješiti se ličnog ega i taštine.